TEXNOLOGIYALARNING TIL O‘RGANISHDAGI O‘RNI

Afzalbek Xushnazarov
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Namangan filiali,
English education yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy texnologiyalarning chet tillarini o‘rganish jarayoniga ta’siri tahlil qilinadi. Multimedia vositalari, sun’iy intellekt, virtual va kengaytirilgan haqiqat, shuningdek ijtimoiy tarmoqlar orqali tashkil etiladigan ta’lim shakllarining o‘quvchilar motivatsiyasi, nutq ko‘nikmalari va til muhitini shakllantirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shu bilan birga, raqamli tafovut, texnologiyaga haddan tashqari bog‘lanish kabi muammolar ham ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: *texnologiya, til o‘rganish, multimedia, sun’iy intellekt, raqamli ta’lim, virtual haqiqat, interaktivlik, motivatsiya.*

Kirish

Globallashuv jarayonlari kuchayib borayotgan hozirgi davrda bir necha chet tilini bilish nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki davlat taraqqiyoti nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda xorijiy tillarni o‘qitish tizimini isloh qilishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Davlat rahbari tomonidan bildirilgan fikrga ko‘ra, maktab, litsey, kollej va oliy o‘quv yurti bitiruvchilari kamida ikkita chet tilini mukammal bilishi zarur bo‘lgan yangi tizimni yo‘lga qo‘yish zarurati mavjud1. Ushbu vazifani amalga oshirishda zamonaviy raqamli texnologiyalar muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda. Ta’lim jarayoniga texnologiyalarning kirib kelishi til o‘rganish metodologiyasini tubdan o‘zgartirdi. An’anaviy, o‘qituvchi va darslikka asoslangan yondashuvdan farqli o‘laroq, zamonaviy texnologiyalar o‘quvchini bilim olish jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, unga o‘z sur’atida va o‘ziga qulay

1Shavkat Mirziyoyev, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, xorijiy tillarni o‘qitish tizimini takomillashtirish bo‘yicha yig‘ilishdagi nutqi. Manba: https://yuz.uz/uz/news/prezident-xorijiy-tillarni-orgatish-boyicha-kelajakuchun-mustahkam-poydevor-boladigan-yangi-tizimni-yolga-qoyish-vaqti-soatikeldi

usulda til o‘rganish imkonini beradi. Mazkur maqolada texnologiyalarning til o‘rganishdagi o‘rni bir qator ilmiy manbalar asosida tahlil qilinadi.

Multimedia vositalari va o‘rganish samaradorligi

Kognitiv psixologiya sohasidagi tadqiqotlarga ko‘ra, inson miyasi ma’lumotni matn va vizual material birgalikda taqdim etilganda ancha samarali qayta ishlaydi[2]. Ushbu qonuniyat til o‘rganishda video, animatsiya va audio materiallardan foydalanishning ilmiy asosini tashkil etadi. Video orqali kontekstni tushunish, audio orqali talaffuzni o‘zlashtirish va interaktiv mashqlar yordamida bilimni mustahkamlash — bularning barchasi bir-biriga uzviy bog‘langan, kompleks o‘rganish muhitini yaratadi. Bunday yondashuv, ayniqsa, boshlang‘ich bosqichdagi o‘quvchilar uchun samarali hisoblanadi, chunki ular tilni tabiiy muhitga yaqin shaklda idrok etadilar. O‘qituvchi multimedia vositalaridan foydalangan holda chet el filmlari, qo‘shiqlar yoki kundalik hayotiy dialoglarni namoyish etib, sinfni real hayot bilan bog‘lay oladi. Bu esa nafaqat tinglab tushunish, balki gapirish va yozish kompetensiyalarini ham birgalikda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Sun’iy intellekt, virtual va kengaytirilgan haqiqat

So‘nggi yillarda sun’iy intellekt asosidagi platformalar til ta’limida yangi bosqichni boshlab berdi. Bunday tizimlar o‘quvchining bilim darajasini tahlil qilib, unga mos individual topshiriqlar taklif etadi, xatolarni aniqlab darhol teskari aloqa beradi. Natijada ta’lim jarayoni shaxsiylashtiriladi — har bir o‘quvchi o‘z imkoniyati va sur’atiga mos ravishda rivojlanish imkoniga ega bo‘ladi. Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan haqiqat (AR) texnologiyalari esa til o‘rganuvchilarga tilni haqiqiy hayotiy vaziyatlarga yaqin, immersiv muhitda mashq qilish imkonini beradi. So‘rovlar natijalariga ko‘ra, ushbu texnologiyalardan foydalanuvchi o‘quvchilarning katta qismi ularni an’anaviy usullarga nisbatan tilni tushunish va yodda saqlashda samaraliroq deb baholaydi. Bu, o‘z navbatida, nazariy bilim bilan amaliy qo‘llash o‘rtasidagi tafovutni

2Mayer R. E. Multimedia Learning. — Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

qisqartirishga yordam beradi.

Ijtimoiy muloqot va til muhitini shakllantirish

Tadqiqotchilar til nafaqat grammatik qoidalar majmui, balki ijtimoiy hodisa ham ekanligini ta'kidlaydi[3]. Internet orqali turli mamlakat vakillari bilan muloqot qilish imkoniyati o'quvchilarning nutqini real kommunikativ muhitda sinovdan o'tkazishga yordam beradi. Videochatlar, forumlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali olib boriladigan muloqotlar nutq ravonligini oshiradi va o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi. Bunga qo'shimcha ravishda, til o'rganish ilovalari o'z tuzilishida o'yin elementlaridan (ball, daraja, mukofot) foydalanib, o'quvchi motivatsiyasini va davomiylikni oshirishga xizmat qiladi[4]. Bunday yondashuvlar so'z boyligini saqlash va intervalli takrorlash orqali o'zlashtirilgan bilimni mustahkamlashda samarali natija berishi ilmiy jihatdan asoslangan.

Imkoniyatlar va muammolar

Raqamli texnologiyalar til ta'limi resurslariga kirishni sezilarli darajada kengaytirdi. Onlayn platformalar va ilovalar geografik va vaqt bo'yicha cheklovlarni bartaraf etib, o'quvchilarga istalgan vaqtda va joyda o'qish imkonini beradi. Bu, ayniqsa, resurslari cheklangan hududlardagi o'quvchilar uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, bir qator muammolar ham mavjud. Birinchidan, o'quvchilar o'rtasida raqamli savodxonlik darajasining har xilligi texnologiyalardan samarali foydalanishga to'sqinlik qilishi mumkin. Ikkinchidan, barcha hududlarda sifatli internet va texnik vositalarning mavjud emasligi raqamli tafovut muammosini keltirib chiqaradi[5]. Uchinchidan, texnologiyalarga haddan tashqari bog'lanish o'quvchining

3Warschauer M. Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide. — Cambridge, MA: MIT Press, 2004.

4Godwin-Jones R. Emerging technologies: The evolving roles of language teachers // Language Learning & Technology. — 2015. — Vol. 19, No. 1. — P. 10–22.

5The Role of IT Tools in Language Learning. Manba: https://www.europelanguagejobs.com/blog/The-Role-of-IT-Tools-in-LanguageLearning.php

mustaqil fikrlash qobiliyatini va real muloqot ko‘nikmalarini susaytirishi mumkin. Amaliy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘rganilgan resurslarning katta qismi multimedia kontenti va interaktiv mashqlarni o‘z ichiga oladi, o‘quvchilarning aksariyati esa qulay o‘rganish uchun onlayn platforma va mobil ilovalardan muntazam foydalanadi. Bu, texnologiyalarning ta’lim amaliyotiga chuqur singib borayotganini tasdiqlaydi. Shunga qaramay, ularning samaradorligini oshirish uchun raqamli savodxonlikni rivojlantirish va texnologiyaga teng kirish imkoniyatini ta’minlash zarur.

Til o‘qitish metodikasida texnologiyalarning o‘rni

Zamonaviy pedagogika nuqtai nazaridan qaraganda, texnologiyalarning o‘quv jarayoniga integratsiyasi metodik yondashuvlarni ham yangilashni talab qiladi. O‘qituvchi endi faqat bilim beruvchi emas, balki o‘quvchini raqamli resurslar dengizida yo‘naltiruvchi, mos materiallarni tanlab berishga ko‘maklashuvchi shaxsga aylanadi. Bu esa o‘qituvchidan ham texnologik savodxonlikni, ham pedagogik mahoratni birgalikda talab etadi. Elektron va audio kitoblardan foydalanish, masalan, o‘quvchiga talaffuzi qiyin bo‘lgan so‘zlarni eshitish va takrorlash orqali o‘zlashtirish imkonini beradi. Rasmli lug‘atlar va fleshkartalar yordamida so‘z boyligini oshirish, til bilan bog‘liq o‘yinlar orqali esa grammatik qoidalarni o‘ynoqi tarzda mustahkamlash mumkin. Bunday usullar, ayniqsa, yosh o‘quvchilar bilan ishlashda yuqori samara beradi, chunki ular o‘rganishni zerikarli jarayon emas, balki qiziqarli faoliyat sifatida idrok etadilar. Shuningdek, onlayn kurslar va masofaviy ta’lim platformalari orqali nufuzli xorijiy universitetlarning dasturlariga kirish imkoniyati paydo bo‘ldi. Bu, o‘z navbatida, sifatli til ta’limini oldin faqat yirik shaharlarda yashovchilarga xos bo‘lgan imtiyozdan chetdagi hududlar aholisi uchun ham ochiq qildi. Vazifalarni onlayn topshirish va baholash tizimi esa ham o‘quvchi, ham o‘qituvchi uchun vaqt va resurslarni tejashga xizmat qiladi.

Xulosa

Zamonaviy texnologiyalar chet tillarini o‘rganish jarayonini sezilarli darajada boyitdi va uni yangi bosqichga olib chiqdi. Multimedia vositalari, sun’iy intellekt, VR/AR texnologiyalari hamda ijtimoiy tarmoqlar orqali tashkil etiladigan muloqot o‘quvchi motivatsiyasini oshirib, mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, raqamli tafovut va texnologiyaga haddan tashqari bog‘lanish kabi muammolarni bartaraf etish, texnologiyalarni an’anaviy o‘qitish usullari bilan uyg‘unlashtirish muhim vazifa bo‘lib qolmoqda. Kelajakda sun’iy intellekt va immersiv texnologiyalar yordamida til o‘rganish jarayoni yanada individuallashtirilgan va samarali bo‘lishi kutilmoqda. Yakunlash o‘rnida ta’kidlash joizki, texnologiyalarning o‘zi maqsad emas, balki til o‘rganishni samaraliroq va qulayroq qilishga xizmat qiluvchi vosita hisoblanadi. Shu sababli, ta’lim muassasalari va o‘qituvchilar oldida turgan asosiy vazifa — raqamli vositalarni pedagogik jihatdan to‘g‘ri tanlash, ulardan me’yorida foydalanish hamda an’anaviy va zamonaviy usullar o‘rtasida muvozanatni saqlashdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti, xorijiy tillarni o‘qitish tizimini takomillashtirish bo‘yicha yig‘ilishdagi nutqi. — https://yuz.uz/uz/news/prezident-xorijiy-tillarni-orgatish-boyicha-kelajakuchun-mustahkam-poydevor-boladigan-yangi-tizimni-yolga-qoyish-vaqti-soatikeldi

2. Mayer R. E. Multimedia Learning. — Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

3. Warschauer M. Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide. — Cambridge, MA: MIT Press, 2004.

4. Godwin-Jones R. Emerging technologies: The evolving roles of language teachers // Language Learning & Technology. — 2015. — Vol. 19, No. 1. — P. 10–22.

5. The Role of IT Tools in Language Learning. —

https://www.europelanguagejobs.com/blog/The-Role-of-IT-Tools-in-LanguageLearning.php